

Л.В. ПЕРЕВАЛОВА, канд. філос. наук, проф., НТУ «ХПІ», Харків
С.В. НЕЗБРИЦЬКИЙ, студент, НТУ «ХПІ», Харків
В.А. МЕЛІКЕНЦОВА, студентка, НТУ «ХПІ», Харків

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

У статті розглядаються питання віднесення певного виду інформації до розряду комерційної таємниці, зокрема проблема визначення комерційної таємниці та умови надання їй правової охорони, проаналізовано проект закону про комерційну таємницю, розкрито проблема обліку комерційної таємниці як нематеріального активу підприємства.

В статье рассматриваются вопросы отнесения определенного вида информации к коммерческой тайне, а именно проблема определения коммерческой тайны и условия предоставления ей правовой охраны, проанализирован проект закона о коммерческой тайне, раскрыта проблема учета коммерческой тайны как нематериального актива предприятия.

The article deals with the classification of certain types of information as a commercial secret, namely the problem of defining commercial secrets its legal protection, reviewed a law draft on commercial secrets, revealed the problem of accounting the commercial secret as an intangible asset of the enterprise.

В умовах ринкової економіки майже кожне підприємство зіткнулося з таким явищем ринку як конкуренція. Для перемоги над конкурентами на ринку суб'єкту господарської діяльності необхідний ресурс, який в узагальненому вигляді називають конкурентні переваги. Однією з таких пере-

ваг для фірми є її комерційна таємниця.

Але захист комерційної таємниці, як невід'ємний елемент ринкових відносин, потребує певних знань про форми та методи правового захисту комерційних секретів, прийняття практичних заходів по забезпеченню економічної безпеки підприємств. В умовах відсутності в Україні Закону «Про комерційну таємницю», що мав би виступити регулятором цих правовідносин, проблема захисту комерційної таємниці набуває ще більшої актуальності.

Проблема теоретичного дослідження та практичного вдосконалення правового захисту комерційної таємниці обумовлюється кількома обставинами: посиленням конкуренції серед певних підприємницьких структур, відсутністю у підприємств певних правових знань з організації захисту конфіденційної інформації, а також юридичної літератури та наукових розробок з цієї тематики. До того ж, в Україні не існує єдиного органу, який би організовував та координував роботу по забезпеченню зберігання комерційних секретів.

Теоретичні дослідження щодо даної проблеми проводилися спеціалістами в галузі захисту інформації: Г. Нікіфоровим, В.І. Ярочкіним, Ю.С. Шемшученком, І.С. Чижом та ін. [1]. В цілому варто відзначити, що значна кількість правових питань захисту комерційної таємниці вже певним чином досліджувалася у вітчизняній науці, при цьому враховуючи динамічний характер розвитку інформаційного суспільства, постійно виникають потреби вдосконалення системи захисту комерційної таємниці на підприємстві. Саме в цьому практичному аспекті дана проблема не втрачає актуальності ще тривалий час.

Поняття комерційної таємниці відоме в українському законодавстві ще з 1991 року, коли був прийнятий Закон України «Про підприємства в Україні» [2]. Відповідно до Закону комерційною таємницею визнаються відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, правлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може заподіяти збиток його інтересам. В подальшому це визначення уточнювалося та коригувалося вченими, і в 2003 році було наведене в ст. 505 Цивільного кодексу України [3] у вигляді, в якому воно існує і зараз. Отже, згідно ЦКУ комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Аналізуючи дане визначення, можна виділити такі властивості комерційної таємниці:

- ця інформація є секретною (є невід’ємною та не є легкодоступною);
- має комерційну цінність;
- особою, яка законно контролює цю інформацію, були вжиті адекватні існуючим обставинам заходи щодо збереження її секретності.

Проте ці властивості не дають змогу відділити комерційну таємницю від подібних понять, наприклад від банківської таємниці, страхової таємниці тощо. Тому в комерційній таємниці виділяють такі характеристики [4]:

1. Предмет комерційної таємниці. Предметом комерційної таємниці є відомості, пов’язані з комерційною і господарською діяльністю підприємства: виробнича і технологічна інформація, інформація про управління, фінанси й іншу діяльність. Це можуть бути документи про комерційні переговори підприємства і методи ціноутворенні, документи пов’язані з маркетинговими дослідженнями ринку, відомості про організацію праці і підбір працівників, інформація про умови збереження документів, тобто відомості, що мають комерційну цінність.

2. Суб’єкти комерційної таємниці, якими є:

а) суб’єкт підприємницької діяльності — власник відомостей, що складають комерційну таємницю. Організаційна форма і форма власності не мають значення, головне, щоб діяльність, здійснювана такою особою, була спрямована на одержання прибутку, носила комерційний характер і це було зафіксовано в установчих документах (якщо наявність таких є обов’язковою умовою здійснення підприємницької діяльності). Склад і обсяг відомостей, що складають комерційну таємницю, порядок роботи з ними та їх захист визначається підприємцем самостійно.

б) персонал, працівники суб’єкта підприємницької діяльності; мають право користуватися відомостями, що складають комерційну таємницю, для виконання своїх трудових обов’язків. Ступінь доступу кожного з працівників до такої інформації визначається підприємцем самостійно, а умови користування — документами, затвердженими підприємцем, і трудовим договором (контрактом).

с) службові особи державних організацій і органів, що проводять перевірку підприємства, одержують доступ до комерційної таємниці на підставі відповідних актів державних органів і організації. Інформацію про комерційну таємницю підприємця вони одержують у рамках адміністративних правовідносин. Обсяг їхнього доступу до такої інформації обмежується напрямком перевірки, про що повинно бути зазначено в документах на перевірку.

3. Заборона розголошення, відомостей, що складають комерційну таємницю. Згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [5] розголошення комерційної таємниці — це ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на це, з відомостями, що відповідно до діючого законодавства України, складають комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку

або стали відомі в зв'язку з виконанням службових обов'язків, у випадку якщо це заподіяло або могло заподіяти шкоду суб'єктові, що хазяює (підприємцеві).

4. Наявність збитку і несприятливі наслідки для осіб, що заподіяли збиток власникові комерційної таємниці. До відомостей, що складають комерційну таємницю, можуть бути віднесені тільки ті відомості, розголошення яких може завдати шкоди підприємцеві. Причому не має значення який вид збитку може бути заподіяний, збиток майновим або немайновим правам (моральний збиток). Права суб'єкта підприємницької діяльності підлягають захисту, а заподіяна шкода відшкодуванню в обох зазначених випадках.

В даний час за порушення прав власника комерційної таємниці законодавством України встановлені наступні види відповідальності:

- відповідальність у рамках трудових відносин;
- цивільно-правова відповідальність;
- адміністративна відповідальність;
- кримінальна відповідальність.

Отже, для визнання певної інформації комерційною таємницею вона повинна володіти характеристиками, наведеними вище, а для отримання цією таємницею належної правової охорони вона повинна мати властивості, наведені в ЦКУ. Таке різнобічне трактування комерційної таємниці науковцями та законодавцем, змушує останніх до прийняття спеціального закону про комерційну таємницю. Слід зазначити, що спроба прийняти такий закон була зроблена в 2004 році, коли до Верховної Ради України був поданий проект закону, він був прийнятий за основу у першому читанні. Але при аналізі його в головному науково-експертному управлінні були виявлені наступні недоліки [6]:

- практично не розглядаються питання комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності, зміст якої складають майнові та особисті немайнові права власника, а лише як об'єкт права власності, зміст якого складають право володіти, користуватися та розпоряджатися об'єктом права власності;

- не визначені суб'єкти права на комерційну таємницю;
- неузгодженість проекту з деякими іншими нормативними актами, зокрема з ЦКУ;

- дублювання в проекті деяких нормативних актів, зокрема зміст статті 10 проекту майже повністю дублює зміст статей 16-19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Головне науково-експертне управління рекомендувало відправити проект на доопрацювання з поданням на повторне перше читання. Проте, після виборів до Верховної Ради України 2006 року, діловодство з доопрацювання проекту було призупинене по нинішній час.

Крім того, необхідність прийняття даного закону обумовлена відсут-

ністю процедури обліку комерційної таємниці як нематеріального активу підприємства. А тому не можна комерційну таємницю як таку віднести на баланс підприємства. Ця необхідність зумовлює і внесення відповідних змін до П(с)БО 8 «Нематеріальні активи».

Список літератури: 1. См.: *Ярочкин В.И.* Информационная безопасность: Уч. пособ. – М., 2000.; Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / За ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижа; Нікіфоров Г.К., Нікіфоров С.С. Підприємництво та захист комерційної таємниці: Навч.-практ. посіб. – К., 2001. 2. Закон України «Про підприємства в Україні» від 17.03.1991 р. 3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. із змінами станом на 17.03.2011 р. 4. *Ващук Я.П.* Що таке комерційна таємниця?// <http://patent.km.ua/>. 5. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. 6. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про комерційну таємницю» (реєстр. № 5180 від 20.02.2004 р., внесений народним депутатом України Т.О. Довгим) від 17.03.2004 р. – <http://gska2.rada.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 19.04.2011.